بۆ کوردستا نیکردنی هەرتاکەکی عێراقی کە بیەوێت لە هەرێمی کوردستان نیشتەجێبێت!.. کاوە حەسەن

ئەگەری گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان لە ڕێگەی هاتنی هەوڵاتیانی عەرەب یاخوود هەرتاکەکی تر لە ناوەڕاست و خوارووی عێراقەوە بۆ شارەکانی کوردستان باسێکی داخی ڕۆژە و گشت فۆرمەکانی میدیای کوردی بەخۆیەوە سەرقاڵکردووە. ئەم سەرقاڵییەی میدیای کوردی و پلاتفۆرمە جیاکانی سۆشیال میدیا پرسی ئەگەری گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستانی بەسەر دوو بەرەدا دابەشکردووە.

بەرەیەک نیگەرانە و دەنگی نارەزایی بەرزکردووەتەوە پێی وایە گۆڕینی دیمۆگرافی کوردستا لە ئایندەیەکی نزیکدا ڕوو دەدات. لەبەرامبەر ئەم بەرەیەدا بۆچوونێکی تر هەوڵدەدات لەڕێگەی پاساوی پێداویستی ئابووری و سەرمایەگوزاریی و وەبەرهێنان بە تایبەت لە بواری درووستکردنی یەکەی نیشتەجێبوون و فرۆشتنیان بە خەڵکانی عەرەب نیگەرانییەکانی بەرەی یەکەم بڕەوێنێتەوە. هەر لە نێو ئەم بەرەیەی دووەمدا، جار جارە باسەکان دەکێشت بۆ بەرچاوتەسکی ناسیۆنالیزمی کوردی و هەڵنەهاتنی چاویان بە پێکەوە ژیانی نەتەوەکان لە شارەکانی کوردستاندا.

لەم کورتە نووسینەدا ئەگەر بمانەوێ لەم دوو بەرەیە حاڵی بین، پێویستە لە نیگەرانیی و پاساوەکانی هەردوو بەرەکە وورد ببینەوە. نیگەرانییەکانی بەرەی یەکەم ناکرێت بەهەند وەرنەگیرێت چونکو ئەگەر ئاوڕێک لە میژووی ئەو ناوچانە بکەین کە سیاسەتی گۆڕینی دیمۆگرافی تێیدا ئەنجامدراوە، دەبینین نیگەرانییەکان ئەم بەرەیە لەجێی خۆییدایە. کەم نیین ئەو ناوچانەی کە دانیشتوانەکەی بەگشتی کورد زمان بوون، بەڵام ئەمڕۆ ڕەنگە تاک تەرا خەڵکی کوردزمانیان تێدا مابێت. ئەگەر چەند ساڵێک بگەڕێینە دواوە و تەماشای کەرکوک بکەین، دەزانین گەڕەکەکانی قادسیە و حەی واستی و ڕێی بەغدا و چەندین گەڕەکی تر بوونە مایەی گۆڕینی دیمۆگرافیای شارەکە.

لەهەمان کاتدا، کارێکی زیرەکانیە کە ئەرگویمێنتی سەرمایەگوزاری و پێکەوە ژیان فەرامۆش نەکرێت. ئا لە کوێی دنیادا بووە تۆ چاو بپۆشی لە پەیداکردنی بژێوی ڕۆژانەت لە ڕێگای هەڵبژاردنی

کڕیارەکانتەوە. ناکرێت تۆ بتەوێت سەرمایەگوزاری بکەیت، بەڵام مەرجەکەت و کاڵاکەت تەنها بۆ هاوزمانەکانی خۆت بێت.

ڕێزکردنی ئەم دوو لایەنە و بەهەند وەرگرتنی هەردوو بۆچوونەکانیان کارێکە کە پێویستە وامان لێ بکەن بەدوای چارەسەری بنەڕەتی و بەردەستدا بگەڕێین. گرنگە چاو لەو ئەزموونانە بکەین کە ڕووبەڕووی ئەم جۆرە کێشانە بوونەتەوە یاخوود تاکو ئێستاش مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن.

هەموو دەزانین لە ئاکامی ڕێکەوتنەکانی دوای ڕوخانی ڕژێمی بەعس، لایەنەکانی نێودووبارە بنیاتنانەوەی عێراق، مۆدێلی حکومڕانیان لە عێراقدا لەسەر بنەماکانی مۆدێلی فیدرال دیموکراسی سەریەک خستەوە. ڕاستە لە پرۆسەی بنیاتنانەوەی حکومڕانی لەعێراقدا، چەندین ساڵ بگرە تاکو ئەمڕۆش لانی کەمی پایە سەرەکییەکانی مۆدێلی فیدرال دیمۆکراسی تێدا جێکەوتە نەبووە، بەڵام دەستگرتن بەهەندی چەمکی ئەم مۆدێلەوە، ڕەنگە ڕێگایەک بێت بۆ بەرگرتن بە سیاسەت، یاخوود ترسی دیمۆگرافی کوڕینی کوردستان و شارەکانی.

تایبەتمەندییەکانی ئەم مۆدێلە زۆرن کە ڕەنگە نەتوانین لێرەدا هەموویان ڕیزکەین، وەلی بەئاسانی دتوانین ئاماژە بەهەندی بوار بکەین کە لەسایەی ئەم مۆدێلەدا کەڵکی لێ وەرگیراوە بۆ پاراستن و ڕێزگرتنی دیمۆگرافی نەتەوەکان و هەڵکردنیان لەگەڵ یەکتریدا بەبێ هیچ پاوانخوازی نەتەوەییەکی تایبەت. لە ئەمڕۆدا کەنەدا، ئەمریکا، ئەڵمانیا، سویسرا، نەمسا، بەلجیکا، هند، بەرازیل، مەکسیک و ئەرجەنتین بە وڵاتانی فیدرال دیمۆکراسی دەناسرێنەوە. بەڵام ئەوەی زیاتر لە م باسەوە نزیکەو ئەکرێت کەڵکی لێ وەربگیرێت، کەنەدا، ئەڵمان ، سویسرا و ئوسترالیایە، هەرچەندە ئەم وڵاتانەش هەریەک بەخۆی تایبەتمەندی جیاوازی هەیە. ئێمە لێرەدا هەوڵ دەدەین باس لەو چەمکانە بکەین کە کۆمەکمان دەکەن لە چۆنێتی مامەڵەکردن لەگەڵ پرس و ئەگەری گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان. دیارە ئەبێت ئەوە لەبەرچاو بگرین کە ئەم نموونانە وڵاتی سەربەخۆن و خاوەنی دەستورو سنووری دیاریکراوی خۆیان هەیە. بەڵام ئەم خشتەیەی خوارەوە ڕەنگە ڕێ خۆشکەربێت بۆ هەندێ بەرچاو ڕۆشنی هەردوو لایەنی خەمخۆر ، چی بۆ ئەوانەی بانگەشەی پاراستنی دیمۆگرافی کوردستان دەکەن ، وە چی ئەوانەی کە بەرگری لە هاتنی هاوڵاتیانی عەرەب دەکەن بۆ گەشەی ئابووری زیاتر و سەرمایەگوزاری لە کوردستاندا.

ئامانج	ئوستراليا	سويسرا	ئەڵمانيا	کەنەدا	بوار
دياريکردنی ژمارە و جۆری کۆچبەران.	✓	✓	✓	✓	کۆنترۆڵی کۆچبەری
دابينکردنی هێزی کاری پێويست بۆ ئابووری.	✓	بەشێوەيەکی سنووردار	بەشێوەيەکی سنووردار	✓	هەڵبژاردنی کۆچبەران بە پێی شارەزايی و پێداويستی بازاڕی کار
پێش بەدەستهێنانی مافی مانەوەی هەميشەيی، پێويستە ماوەيەک بە ياسايی بژيت.	✓	✓	✓	✓	مەرجی نيشتەجێبوونی هەميشەيی
دانانی مەرجی ياسايی بۆ بەدەستهێنانی هاوولاتيبوون	✓	✓	✓	✓	مەرجەکانی وەرگرتنی هاوولاتيبوون
ئاسانکردنی تێکەڵبوون بە کۆمەڵگا و بازاڕی کار.	✓	✓	✓	✓	پێداويستی زمانی فەرمی
دڵنيابوون لە ئاسينی دەستور، ياسا و دامەزراوە ديموکراسييەکان.	✓	✓	✓	✓	تاقيکردنەوەی زانياری شارستانی و ياسايی
پاراستنی مافی يەکسان بۆ هەموو هاوولاتيان، بێ جياوازی نەتەوەيی يان ئاينی.	✓	✓	✓	✓	يەکسانی لەبەردەم ياسا
پاراستنی تايبەتمەندی زمانی، کولتووری و مێژوويی هەر ناوچەيەک.	✓	✓	✓	✓	فيدراليزم و دەسەڵاتی هەرێمەکان
پاراستنی مافی تاکەکان لە دژايەتی جياکاری ئژادی، نەتەوەيی و ئاينی.	✓	✓	✓	✓	ياساکانی دژە جياکاری

ئەم چوار وڵاتە هاوبەشن لەسەر ئەم بنەمایانەی کە ئەکرێت کەڵکیان لێ بوربگیرێت بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ هاتنی خەڵکی غەیرە کورد بۆ ناوچە کوردستانییەکان:

- تێکەڵبوون (Integration) لە جێی بنەمای نەتەوەیی
- ئەو کەسانەی دێیانەوێت وەکو هەر دانیشتوویەکی بەردەوامی ئەو وڵاتە یاخوود هەرێمە بن کە بۆی چوون دەبێت:
- زمانی فەرمی ئەو هەرێمە یاخوود ئەو وڵاتە فێربن،
- یاسا و دەستوری ئەو هەرێمە قبووڵ بکەن بۆ باشی ووردەکاریەکانی بناسن،
- وەکو هەرتاکێکی ئەو هەرێمە یاخوود ئەو وڵاتە بەشداری ژیانی مەدەنی بکەن.
- پاراستنی دەستور، (کە دیارە کوردستان تاکو ئەستا نەیتوانیوە لە ماوەی ٢٣ ساڵی ڕابردوودا دەستوورێک بۆ خۆی پەسەند بکات، وە ئەمە یەکێکە لە گرفتە سەرەکییەکان) ، و سیستمی دیموکراسی (کە ئەمیشیان بووەتە قوربانی و لەبری لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندی نیشتیمانی ، بەرژەوەندی حزب و شایستەبوونی شۆڕشگێری بوونی هێزی چەکداری حزب تاکو ئەستا بەردەوامە)

• هاووڵاتیبوون تەنها بەڕەسمی ناسینی ماف نییە؛ بەڵکو بەرپرسیارت و پابەندبوونیشە بە یاسا و بنەما دیموکراسییەکان ئەو هەرێمەی یاخوود وڵاتەی تێیدا دەژیت.

• فیدرالیزم و دەستبردن بۆ مۆدێلێکی لەم بەبەتە تەنها هەڵبژرانێکی ڕەمەکی نییە، ئەم سیستەمە وەک مۆذێلێکی شیاو بۆ ئەو وڵاتانە بە گونجاو بینراوە کە خاوەنی چەند نەتەوەی جیاوازن لە یەک وڵاتدا کە مافی هەریەک لەو نەتەوانە پارێزراو دەبێم لە ڕێگەی ئەمخاڵەی خوارەوە:

• هەرێمەکان مافی پاراستنی زمان، کولتوور و ناسنامەی خۆیان هەیە.

• **بۆ نموونە:**

• کیبێک زمانی فەڕەنسی دەپارێزێت، هاوکات کۆمەڵێک شایستەی دارای و خزمەتگوزاری تایبەتی فەراهەم کردووە بۆ فێربوونی زمانی فەڕەنسی، لە هەمان کاتیشدا بەربەستی یاسای و دارای زۆریش درووستکردووە کە ڕێگە نەدات زمانی فەڕەنسی لاواز ببێت. ئەگەر کەسێک بییەوێت زمانی ئینگلیزی فێر ببێت دەبێت خەرجی خوێندن بدات و هیچ کۆمەکێکی دارای پێنادرێت.

• کانتۆنەکانی سویسرا زمانە جیاوازەکان دەپارێزن.

• هەرێمەکانی ئەڵمانیا بەرپرسیاری پەروەردە و کولتوورن.

ئەم جۆرە سیاسەتانە زۆرجار بە “مۆدێلی تێکەڵبوونی مەدەنی” (Civic Integration Model) ناو دەبرێن، واتە تێکەڵبوونێکی مەدەنیانە دەبێتە ڕێگایەک بۆ بەهێزکردنی نەتەوەو شوناسی هەڕێمەکە یاخوود وڵاتەکە لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوون. ڕێساو یاساکەنی ئەم پرەسەیەش چی لەو وڵاتانەی کە باسمان لێوە کردن بریتین لە پابەندبوون بە یاساکان، زمان و بەشداریکردن لە ژیانی گشتی ئەو شوێنەی کە تێیدا تاک ژیان دەکات .

ئاشکرایە کوردستان وڵاتێکی سەربەخۆ نییە، وە تاکو ئێستا بە هەزار و یەک شێوە پەیوەستە بە دەوڵەتی عێراقەوە. ئاشکراشە کوردستان چەندین گرفتی گەورەی تری هەیە کە بەدەستیانەوە دەناڵێت. بەڵام ئێمە بە هەر باسێک یاخوود گرفتێک، کە لەم بابەتەدا باسی مەترسی گۆڕینی دیمۆگرافی کوردستان دەکەین، گرنگە کەمێک لەدەرس و ڕابردووی چۆنێتی ئالوگۆرکردن لە دیمۆگرافیای ئەو شوێنانەی کە بەشێک بوون لە کوردستان بکەین. ئەگەر تاکو چەند ساڵێک پێش ئێستا لەڕێگەی سیاسەتی شۆڤێنیستانەوە دەوڵەتە یەک لە دوای یەکەکانی عێراقەوە ووردە ووردە ناوچە کوردستانیەکان لەدەست چوون، لە ئەمڕۆدا بە هۆی نەبوونی بەرچاو ڕۆشنی و بە دەستوری و نەبوونی سیاسەتی ڕۆشن، ئەم ئاڵوگۆرە بەخێرایەکی بەربڵاو لە لەگەشەسەندندایە. بۆیە زۆر گرنگە دوور لە پەنابردن بە

نەژادپەرستی ، یاخوود بەتەنها لە بەرچاوکردنی بەرژەوەندی ئابووری و گەشەی بازاڕو ساغکردنەوەی یەکەی نیشتەجێ بوون و کۆشک و باخچەی نیشتەجێبوون ، کەڵک لەو ڕێگاچارانە وەربگرین کە لەو وڵاتانەدا دەستیان بە براوە بە پاراستنی دیمۆگرافیا و کەلتورو زمانی دانیشتوانە ڕەسەنەکانیان. بۆیە هەرتاکێک کە ڕوو لەکوردستان دەکات و دەوڵەت وەک مافێکی خۆی ژیان بکات لە کوردستاندا، پێویستە ببێت بە کەسێکی کوردستانی لەڕێگەی ڕێزگرتن لە زمان، داب و نەریت خەڵکی کوردستان و کوردستانیان بگرێت، نەک پێچەوانەکەی.

کاوە حەسەن

سەرچاوەکان:

Constitution Acts, 1867–1982 (Department of Justice Canada). The constitutional foundation of Canada’s federal system, including the distribution of powers between

Bakvis, H., & Skogstad, G. (Eds.). (2020). Canadian Federalism: Performance, Effectiveness, and Legitimacy (4th ed.). Oxford University Press.

Constitution Acts, 1867–1982 (Department of Justice Canada). The constitutional foundation of Canada’s federal system, including the distribution of powers between

Conradt, D. P. (2013). The German Polity (10th ed.). Rowman & Littlefield.

Hueglin, T. O., & Fenna, A. (2015). Comparative Federalism: A Systematic Inquiry (2nd ed.). University of Toronto Press.

Gunlicks, A. B. (2003). The Länder and German Federalism. Manchester University Press. Galligan, B. (1995). A Federal Republic: Australia’s Constitutional System of Governmenت. Cambridge University Press.

Government of Canada – Federalism in Canada. Explains the principles of Canadian federalism, the division of powers, and the roles of the federal and provincial governments.

Linder, W., & Mueller, S. (2021). Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies (4th ed.). Palgrave Macmillan.

Saunders, C. (2021). The Constitution of Australia: A

Contextual Analysis (2nd ed.). Hart Publishing.
von Beyme, K. (2010). The Political System of Germany. Palgrave Macmillan.
Vatter, A. (2018). Swiss Federalism: The Transformation of a Federal Model. Routledge.
Watts, R. L. (2008). Comparing Federal Systems (3rd ed.). McGill–Queen’s University

---

دەزی فەلسەفە 4 : گەمژە (دەبەنگ) ناتوانێت فەلسەفییانە بیربکاتەوە.. ئازاد حەمە

فەلسەفەسازیی کردەیەکی ئاوەزداری قووڵە. ئەمەوادەکات فەلسەفەکردن بریتیبێت لە وردەکاریی ئاقڵکاریی، پرسیارسازیی کراوە و فرەبیرکردنەوە. کەواتە بەبێ گەوجاندن (دەبەنگاندن)و فەلسەفاندن یەکناگرنەوە، هیچ نەبێت لە بەرئەوەی گەمژەکان ناتوانن فەلسەفییانە بیربکەنەوە. لەم بارەیەوە تێگەیشتن زۆرە و لەم باسە کورتەدا بەشێکیان دەخەینە بەرباس.
سەرەتا دەبێت بزانین بیرکردنەوەی فەلسەفیی چییە؟ ئەبێتە کە ئەوەمان زانی ئەوکاتە لەوە حاڵیدەبین بۆ گەمژە (دەبەنگ) ناتوانێت فەلسەفییانە بیربکاتەوە. بیرکردنەوەی فەلسەفیی کردەیەکی خودیە و خودی فەلسەفەکردنیش ئەزموونێکە لە بیرکردنەوە. بیرکردنەوە، کە فەلسەفیی دەبێت بەهۆیەوە فەلسەفەکردن چێکەرەدەکات. کەواتە، فەلسەفەکردن لەناو بیرکردنەوەدا دێتەدونیاوە و هەنگاوەکانی خۆی دەنێت. گرنگیی ئاوەزی مرۆڤیش لەوەدایە، کە سازێنەری بیرکردنەوەیە؛ واتە دروستکەری فەلسەفەیە.
بەواتایەکی فراوانتر، دەڵێین: فەلسەفەکردن بەگشتی چێژێکە بە تێگەیشتن لە خودی چێژی ژیان، لە بەختەوەریی و ئازادیی تاك.
دیدگای هزرەڤانە گەورەکانی مێژووی هزریش گەواهیی ئەوە دەدەن، کە فەلسەفە هەمیشە پرسیارە گەورەکانی ناو ژیانی مرۆڤی جووڵاندووەتەوە. بەدڵنیاییەوە کاتێک بیری ڕەخنەیی لەسەر بنەمای

فەلسەفیی قووڵ بێت، هەڕەمەکیی و بێبناغە نابێت و دێرەکی هزریی ڕۆژئاوایش لەو بارەیەوە وانەیەکی زۆری پێگوتوینەتەوە.
بیرکردنەوە فەلسەفییەکان لە هیچەوە دروستنابن و ئامانج و پەیامی خۆیان هەیە. ئەوەتا بیرکردنەوەیەک لەگەڵ بیرکردنەوەیەکی تر یان دژە Anti، یان کەکە Pro . لەم ڕێگایەشەوە بەچوونەکان یەکتر پەسەنددەکەن، یان ڕەتدەکەنەوە. ئەمەیش کاری هەمیشەیی فەلسەفە بووە و مێژووی هزری فەلسەفییش بەڵگەیە لەسەر ئەم لایەنە. بەیێ چێژی بیرکردنەوە چێژە بە ژیان، ویستە بە تێگەیشتن لە ئازار و ڕاڕایی و لە پەرۆشیی مرۆڤ بە مانەوە و خۆکامڵکردن. گشت ئەم گووتنانەش بە کەسی گەمژە(دەبەنگ) هیچ مانا و بەهایەکی نییە. لای خوارەوە ڕوونیدەکەینەوە بۆ:
گەمژە(گەوج و دەبەنگ) بێتوانا و ناکارزانە لە ئاست بیرکردنەوەی فەلسەفیی. ئەمە دەرئەنجامە، هەکارەکەش ئەوەیە، کە گەمژە ئاشنانییە بە ئامرازەکانی بیرکردنەوەی فەلسەفیی(شیکاریی، ئارگومێنتهێنانەوە، بیرکردنەوەی ڕەخنەیی و…..). هەروەها کەسی گەمژە (گێل) توانای گومانکردن و لێکدانەوەی بەئەندازە لاوازە و چیپێبڵێیت خۆشباوەڕانە پەسەندیدەکات. ئەمە وادەکات پرسیارسازی ئەو مانایەی بە گەمژە نەبێت؛ بە گەمژە ئاسانە بەچەندوچۆن شت وەک خۆی قبوڵبکات.
گەمژە کەسێکی جدی و وردکار نییە و بەسەر شتەکاندا بازدەدات و خێرا خێرا لێبیریاندەکات. تەنانەت توانای وەستانی هەستیارئاسایانە و تێڕاماناویانەی لەسەر پرسەکانیش نییە. گشت ئەمانەش دژە فەلسەفەن. لەوە ترسناکتر ئەوەیە گەمژە(گێل) لە گومان دەترسە و لەبەردەم پرسیارسازیشا لاوازە. سروشتی فەلسەفە وایە، کە هیچ یەک لەو خەسڵەتانەی کەسی گەمژەی لا پەسەند نییە.
کەواتە لێرە دەپرسین: گەمژەکان پێویستیان بە فەلسەفە هەیە؟ ئەڵبەتە نەخێر. بە گەمژە فەلسەفە نەک بەس پێویست نییە؛ بوونیشی نییە. فەلسەفە چ پێویستدەکات هەبێت، کە هەموو شتە سادە و ڕوونبێت.
بۆیە بەبێ گومانەوە دەڵێین: ئەرکی فەلسەفە بە پلەی یەک بەرەنگاربوونەوەی گەمژەیی(دەبەنگیی). لەبەرئەوەی لەناو گەمژەییدا بیرکردنەوە بەرهەمهێنەر نییە و سادە و ڕواڵەتییشە. بۆیە گێکردنی (نەخێر) بە گەمژە ئاسان نییە. لەبەرئەوەی گەمژە لە دیدگا و بۆچوونی نوێ دەترسێت و ناتوانێت شتە بخاتەسەر خەرمانەی ئەوەی سەبارەت بە دیاردە یان ڕووداوێک دەگووترێت. لێرەوە دەکرێت ئێمەش بڵێین، کە بۆ گەمژە(دەبەنگ، گێل) سەختە بپرسێت بۆ؟
سەرنجدەخەینەسەر ئەو لایەنەی، کە گەمژەیی بەم زنجیرە باسە گەورەترین تەگەرەیە لەبەردەم فەربوون و پەروەردە. یان گەمژەیی

تەقلایەکە بە خۆدزینەوە لە بیرکردنەوە و تێگەیشتن. فەلسەفە،کە دروستکەری بیرکردنەوە و تێگەیشتنە بەرەو فێربوونی ڕاڤە و گومان و ڕەخنەمان دەبات. ئەمە وادەکات بەژین بڵاوبوونەوەی فەلسەفە، یان گرنگیدان بە فەلسەفە لەناو دامەزراوەی پەروەردە و خوێندنی باڵا ئاستی زانین جۆراوجۆر و قووڵدەکات.

کەسی گەمژە لەبەرئەوەی خاوەنی پاشخانێکی فەلسەفیی یان هزرێکی ئاوەزیی قوڵ نییە ڕێک پێچەوانەی دەخوازانی (شارەزایانی) فەلسەفە لە قسەکردن و گفتوگۆدا ڕەفتاردەکات. چۆن؟ کەسی گەمژە دەخوازێ بە سادەیی و سەرپێی چارەسەری گشت پرسە سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و دەروونییەکان بکات و خاوەنی هیچ بیرۆکە و ئایدیایەکی ئایندەیی نییە. ئەمە وایلێدەکات نەزانێ هەڵەی لۆجیکی چییە و ڕاستی چۆن لەدایکدەبێت و بە خەڵک خەمی ئەوەیەتی بگات بە دەرهاویشتە و ئاکام .

بەپێیئەوەی گەمژە بیرچەقبەستوو و بیرکورتە، توانەی ڕەتکردنەوەی بۆچوون و ڕاڤەی بۆچوونی نییە و لێبوردەییەکەشی سادە و کاتییە. هەندە بیرگۆشەگیر و کۆنخوازە کە بەئاسانی ناتوانێت پێمانبڵێت بە ئەمە بکەین و بە ئەوی دی نەکەین. باشە بۆ گەمژە ئەوەندە نافەلسەفییە؟ لەبەرئەوەی گەمژە هیچ لەسەر ئارگومێنت(بەڵگە)، بەڵگەهێنانەوەی لۆجیکی، هەڵهێنجان، پاساوهێناوەی لۆجیکی و..چی و چی نازانێت. ئەم لایەنانە کە پایەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و بیرکردنەوەی لۆجیکیانە دروستدەکەن لە زەینی گەمژەدا مانا و بەهای نییە.

هاوکات گەمژە نافەلسەفییە نەک دژە فەلسەفە. گەمژە نازانێت بە فەلسەفە چی ئەنجامدەدرێت بۆیە ناتوانێت دژایەتی بکات و بە ئەو چەنوچون و پرسیارکردن و سەکردنەوە لە قسە و گفتووگۆ پێویستناکات، ئیدی ئەو لەرەوە بە فەلسەفە قەڵسە بەئەوەی بزانێت ناواخنی فەلسەفە چییە. کەچی لای ئەهلی فەلسەفە مشتومڕی ئاوەزەیی، مەشقێکی هزرییە، کە بنەما لۆجیکییەکان دەیبەنەڕێوە. بۆیە بیری ئازاد و بیرکردنەوەی سەربەخۆ بۆ گەمژەکان ئەو گرنگییەی نییە.

ئاسۆی بیری فراوان و بەرین لە کەسی گەمژەدا بەدیناکرێت. ئەوەی بەدیدەکرێت زۆر قسەکردن و چەنابازییە و هیچیتر. سەرباری ئەوە، دیدگای جیاواز بۆ گەمژە بەهای نییە. بۆ گەمژە تەنها ئەوە گرنگە کە ئێمە قسەبکەین و بەس، کە قسەشمانکرد بڵێین: (بەڵێ). بەڵێ تاکە شتە، کە گەمژە لە گووتنیدا زیرەکە. بەواتایەکی دیکە، بیرۆکە و بۆچوون بۆ گەمژە بوونی نییە. ڕاستی هەر ئەوەیە،کە گوتراوە، گووتنی تر بۆ گەمژە سەرئێشەیە و پێویستناکات.

فەلسەفە سەرقاڵی ڕاڤەکردنی جیهانە، گەمژەیەتی سەرقاڵی خۆیەتی.

یان با بڵێین فەلسەفە باشترین ئامرازە بۆ گۆڕینی جیهان، گەمژە خۆشی پێناگۆڕدرێت. بۆیە فەلسەفە هەردەم بە داهێنانی ئایدیای نوێ و سەردەمییەوە سەرقاڵە. فەلسەفە لە خەمی مرۆڤایەتییە، لە خەمی ئازادی و هاوڕێیەتی و مافە. گەمژەکان(دەبەنگەکان، گەوجەکان) تەنها لە خەمی خۆیانن و بەس. هەرچی فەلسەفەیە کار لەسەر ئاستبەرزکردنەوەی فێربوون و پەروەردە دەکات تا ڕووبەری زانین و فێربوون بەرین و بێسنووربکات؛ بەوەش فەلسەفە لەکۆتاییدا ئاست بە گەمژەیی(دەبەنگیی) دادەنێت.

ئازاد حەمە
پرۆفیسۆر لە فەلسەفە لە زانکۆی سلێمانی

ئەم بابەتە درێژەی هەیە..............

تابووتی پەیمانی خودا: سیمیۆلۆژیای مێژوو و ونبوونی مرۆڤدا.. نووسینی: لاکۆ محەمەد

ڕۆمان وەک فەزایەکی ئەپیستمۆلۆژی:
کاتێک باس لە ئەزموونی نووسینی "سەلاح جەلال" دەکەین، بە تایبەت لە ڕۆمانی (تابووتی پەیمانی خودا)دا، ئێمە لەبەردەم دەقێکی سادەدا نین، تەنها گێڕانەوەیەکی لینیاری (هێڵی) بێت بۆ ڕووداوەکان. بەڵکو ئێمە لەبەردەم تێکستێکی کراوەداین مێژوو، لاهووت، ئەفسانە و فەلسەفە لەناو یەکتریدا دەتوێنەوە. ئەم ڕۆمانە هەوڵێکی جیدییە بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو چەمکە جێگیرانەی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی لەناو بازنەیەکی داخراودا زیندانی کردووە.
سەلاح جەلال لەم بەرهەمەدا، فۆرمی ڕۆمان لە کەرەستەیەکی کات بەسەربردنەوە دەگۆڕێت بۆ کەرەستەیەکی مۆدێرنی مەعریفی. ئەو لێرەدا وەک شوێنەوارناسێکی فکری دەردەکەوێت، بە دوای ئەو ڕەگ و ڕیشاڵانەدا دەگەڕێت شوناسی ئێمەیان پێکهێناوە.

ناونیشان و پارادۆکسی سیمیۆلۆژی:

ناونیشانی ڕۆمانەکە (تابووتی پەیمانی خودا) خۆی لە خۆیدا هەڵگری بارێکی سیمانتیکی (واتایی) قورسە. تابووت لە فەرهەنگی ئاینیدا هەمایە بۆ پاراستنی پیرۆزییەکان، بۆ ئەو پەیمانەی لە نێوان دروستکەر و دروستکراودا هەیە. بەڵام کاتێک سەلاح جەلال ئەم چەمکە دەباتە ناو کایەی ڕۆمانەوە، دەیکاتە دواکەوتنی شوێن پێی ونبووەکان. ئەم تابووتە تەنها شتێکی مادی نییە لە مێژوودا ون بووبێت، بەڵکو هەمایە بۆ ئەو ئارامی و دڵنیاییە مەعریفییەی مرۆڤی هاوچەرخ لەدەستی داوە. نووسەر لێرەدا پرسیارێکی بنەڕەتی دەورووژێنێت: ئایا مرۆڤی ئێستا لەناو تابووتی مێژوودا نێژراوە، یان مێژوو خۆی تابووتێکی گەورەیە و ئێمەی تێدا زیندانی کراوین؟

زمان لە پەیوەندیەوە بە داڕشتنەوەی بوون:

سەلاح جەلال نایەوێت زمان تەنها وەک ئامرازێک بۆ گواستنەوەی زانیاری بەکار بهێنێت، زمان لای ئەو ماڵی (بوون)ە (بەو مانایەی هایدیگەر دەیکات). زمان لەم ڕۆمانەدا زمانێکی چڕ و پڕ لە میتافۆر و وێنەی شیعرییە، بەڵام بێ ئەوەی لە جیدیەت و فۆڕمی ڕۆمانەکە کەم بکاتەوە. نووسەر لە ڕێگەی زمانەوە، جۆرێک لە ئیستاتیکای ترس و گومان دروست دەکات. ئەو نایەوێت خوێنەر ئارام بێت، بەڵکو دەیەوێت خوێنەر لەگەڵ هەر ڕستەیەکیدا تووشی شۆکێکی فکری ببێت. ئەم شێوازە لە نووسیندا، بە تەواوی لە شێوازە تەقلیدییەکانی گێڕانەوەی کوردی دوور دەکەوێتەوە و تێیدا بیرکردنەوە پێش ڕووداو دەکەوێت.

مێژوو وەک تاقیگەی فەلسەفی:

لەم ڕۆمانەدا مێژوو وەک زنجیرەیەک لە ڕووداوی ڕابردوو نابیندرێت. بەڵکو مێژوو وەک ئێستایەکی بەردەوام ئامادەیی هەیە. نوسەر کار لەسەر هەڵکۆڵینی مێژوویی داکات. ئەو دەچێتە ناو قووڵایی دەقە پیرۆزەکان و مێژووە دێرینەکان، نەک بۆ ئەوەی بیانگێڕێتەوە، بەڵکو بۆ ئەوەی ڕەخنەیان لێ بگرێت و پرسیاریان دەربارە بکات. ئەم ڕۆمانە هەوڵێکە بۆ تێپەڕاندنی ئەو کات و بەندە مێژوویانەی ڕێگرن لەبەردەم گەشەی ئەقڵی مرۆڤی ئێمە. سەلاح جەلال پێمان دەڵێت تابووتەکە تەنها لە جێگایەکی پیرۆزدا یان لە ناو دەقە کۆنەکاندا نییە، بەڵکو لە ناو کایە دەروونییەکانی ئێمەدا حەشار دراوە.

کارەکتەرەکان لە قەیرانی بایۆلۆژیەوە بۆ فۆرمی سیبۆرگ:

کارەکتەرەکانی ڕۆمانی (تابووتی پەیمانی خودا) تەنها بکەری مرۆیی لە (گۆشت و خوێن) نین، بەڵکو تێکەڵەیەکن لە بوونی بایۆلۆژی و عەقڵی تەکنەلۆژی. سەلاح جەلال لێرەدا کارەکتەری “سیبۆرگ ئاسا” و

بوونەوەرە دەستکردەکان وەک میتافۆرێک بۆ قەیرانی شوناس بەکاردەهێنێت. ئەم کارەکتەرانە لەبەردەم پرسیارێکی بوونگەرایی قووڵدان: ئایا "مانا" لەناو خانە زیندووەکاندا حەشار دراوە، یان لەناو کۆد و داتاکاندا؟

ئەم تێکەڵکردنە گوزارشتە لە تێپەڕینی مرۆڤ بۆ سەردەمی "پۆست-هیومان" لێرەدا، هەر کارەکتەرێک نوێنەرایەتی لایەنێکی مرۆڤ دەکات لەبەردەم گەردوون و خودادا، بە جۆرێک جەستە دەبێتە تاقیگەیەک بۆ ململانێی نێوان سروشت و دەستکرد.

گێڕانی بەردەوامی ئەم کارەکتەرانە هیچ کەمتر نییە لە تراجیدیای سیزیف. لەم ڕوانگەیەوە "شوێن" دەبێتە ڕەهەندێکی گرنگ تەنها لە جواگرافیادا کورت نابێتەوە، ئەم فرە چەشنییەی کارەکتەرەکان وای کردووە قەیرانی بوون تەنها پەیوەست نەبێت بە ڕۆحی مرۆڤەوە، بەڵکو تەواوی ئەو بوونەوەرە نوێیانەش بگرێتەوە لە دەرەنجامی تەکنەلۆژیا و گۆڕانکاریە بایۆلۆژیەکانەوە هاتوونەتە کایەوە.

میتۆلۆژیا وەک ژێرخانی گێڕانەوە"

سەلاح جەلال تەنها بەکارهێنەری ئەفسانە نییە، بەڵکو ئەفسانەسازە. ئەو مێژووی ئاینی وەک کەرەستەیەکی خاو وەردەگرێت و لە کورەی فکری خۆیدا دایدەڕێژێتەوە. لێرەدا تابووت لە مانا لاهوتییەکەی دادەماڵرێت و دەبێتە تێمایەکی فەلسەفی بۆ گێڕان بەدوای حەقیقەتە ونبووەکاندا. ئەم بەکارهێنانە مۆدێرنەی میتۆلۆژیا، ڕۆمانەکە لە گێڕانەوەیەکی مێژووی وشکەوە دەگۆڕێت بۆ میتا-گێڕانەوە"، و خوێنەر لەبەردەم دەقێکدایە باس لە پرۆسەی دروستبوونی مانا دەکات.

بونیادی پۆلیفۆنی و میتا-فرەدەنگی، تێپەڕاندنی دەسەڵاتی یەکڕەهەندی:

یەکێک لە بنەما جەوهەرییەکانی بونیادنانی دەقە لەسەر بنەمای فرە دەنگی، بەڵام سەلاح جەلال لێرەدا تەنها لە سنووری چەمکە باختینییەکەدا ناوەستێت، بەڵکو هەوڵی تێپەڕاندنی فرەدەنگی دەدات بەرەو ئاسۆیەکی فراوانتر. لەم ڕۆمانەدا، ئەمە تەنها گوێبیستی دەنگی ئافرەنەر یان تاکە گوتارێکی زاڵ نابین، بەڵکو دەقەکە دەبێتە مەیدانی ململانێی چەندین ئاستی جیاوازی بوون. کاتێک کارەکتەرە تەکنەلۆژی و بایۆلۆژیەکان وەک بوونێکی سەربەخۆ دێنە ناو کایەکەوە، دەنگی ئەوان دەبێتە بەشێک لەو هارمۆنیە ئاڵۆزەی کە گوزارشت لە پەرتەوازەی مرۆڤی هاوچەرخ دەکات. ئەمە جۆرێکە لە تێپەڕاندنی فرەفەنگی، چونکە چیتر دەنگەکان تەنها گوزارشت لە کەسایەتی ناکەن، بەڵکو گوزارشت لە ئەپێستمەتی و شێوازە

جیاوازاکانی تێگەشتن لە گەردووندا دەکەن. ئەم تەکنیکە وا دەکات ڕاستی لەناو دەقەکەدا وەک کەرەستەیەکی پارچە بوو دەربکەوێت، هەر دەنگێک گۆشەیەکی ئەو تابووتە ونبووە دەبینێت و گێڕانەوەی تایبەت بە خۆی بۆ پەیمانەکە هەیە.
تێپەڕاندنی فرەدەنگی لێرەدا بەو مانایە دێت دەقەکە دەبێتە فەزایەکی کراوە کە تێیدا هیچ دەنگێک ناتوانێت کۆتای بە گەڕانەکە بهێنێت، ئەم پەرشوبڵاویە ڕێکخراوەی دەنگەکان، خوێنەر دەخاتە ناو جەرگەی قەیرانی بوونەوە، تا تێبگات مانا تەنها لە ڕێگەی پێکەوەژیانی ئەم دەنگە دژبەیەک و جیاوازانەوە دروست دەبێت.

سیمیۆلۆژیای شوێن – شکاندنی تێرمەکان:

شوێن لای سەلاح جەلال تەنها پاش بنەمایەک نیە بۆ ڕووداوەکان، بەڵکو خۆی کارەکتەرە. جوگرافیای ڕۆمانەکە، لە دەوری ناوچە دوورەکان و مێژوویی□کی پڕ لە خوێن و ململانێ دەسوڕێتەوە، دەبێتە هێمایەک بۆ شوێنی نیشتەجێبوونی ونبوون. نوسەر بە وردیەکی سیمۆلۆژیانە کار لەسەر هێماکانی شوێن دەکات. کاتێک باس لە شار، بیابان و تاقیگە دەکرێت، هەر یەکێکیان ئاماژەیەکی فکرین بۆ قۆناغێکی مەعریفی. گواستنەوە لە نێوان شوێنە مێژوویی□کان و شوێنە خەیاڵیەکاندا، جۆرێک لە سیحری واقیع دروست دەکات، تێیدا سنووری نێوان ئەوەی هەیە و ئەوەی دەبوو هەبێت تەڵخ دەبێت.

شکاندنی تێرم و چەمکە باوەکان:

نوسەر لەم دەقەدا و□ک □□□□□□□□□□ □□□□□-□□□□□□□□ □□□□□□□□ د□ردک□وێت. ڕۆمانەکە هەوڵێکی بوێرانی□ بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو چەقبەستوویە فکریەی کە کۆمەڵگە ڕوژهەڵاتیەکانی گرتووەتەوە.
تابووتی پەیمان لێرەدا دەبێتە میتافۆرێک بۆ هەموو ئەو شتە قەدەغەکراوانەی کە مر□ق ناوێرێت دەستیان بۆ ببات. نووسەر هانمان دەدات تابووتەکە بکەینەوە، نەک بۆ ئەوەی گەنجینە بدۆزینەوە، بەڵکو بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی ئەو پوچیە ببینەوە لەناویدایە .

پەرژینی دەروونشیکاری و کارەکتەر:

ئەگەر لە ڕوانگەی فرۆید یان لاکانەوە سەیری کارەکتەرەکانی ئەم ڕۆمانە بکەین، دەبینین ئەوان لەناو قەیرانی ئارەزوودا دەژین. گەڕان بەدوای تابووتەکەدا، لە ڕاستیدا گەڕانە بەدوای باوکی ونبوو یان سیمبۆلی دەسەڵات. کارەکتەرەکان لەناو کێڵگەیەکی مینڕێژکراوی دەروونیدا دەجو□ن□وە، سەلاح جەلال بە شارەزایەکی زۆرەوە دەچێتە ناو " ناوشیار"ی کارەکتەرەکانی. ئەو نیشانمان دەدات چۆن برینە مێژوویی□کان دەبنە گرێی دەروونی و چۆن ئەم گرێیانە ڕەفتار و

بڕیارە چارەنووسسازەکانی مرۆڤ ئاڕاستە دەکەن.

دیالێکتیکی پیرۆز و پڕۆفان:

یەکێک لە ئاڵۆزترین ڕەهەندەکانی ڕۆمانی (تابووتی پەیمانی خودا)، ئەو ململانێیە بێدەنگەیە لە نێوان چەمکی پیرۆز و ناپیرۆز یان دنیایدا دروستی داکات، سەلاح جەلال لەن دەقەدا پیرۆزیەکان لە ئاسمانەوە دەهێنێتە سەر زەوی و دەیانخاتە ناو تاقیگەی پرسیارەوە. ئەو نیشانمان دەدات چۆن پەیمانەکان لەناو بەرژەوەندیە سیاسی و مێژووییەکاندا دەبنە ئامرازی سەرکوتکردن.
نوسەر لێرەدا پەیڕەوی لە هێرمێنتیکای گومان دەکات، واتە هیچ مانایەک لەسەر ڕووکەش وەک خۆی وەرناگیرێت، بەڵکو لە پشتی هەموو هەمایەکەوە، بەدوای دەسەڵات و بەرژەوەندیە شاردراوەکاندا دەگەڕێت.

تەکنیکی تەکست لەناو تەکستدا :

نوسەر شێوازێکی تەکنیکی بەکارهێناوە دەتوانین ناوی بنێین ئەندازەی بەسەروبەری ڕێکخراو، ئەو چەندین ژانری جیاواز تێکەڵ دەکات، ئەمە وا دەکات ڕۆمانەکە ببێتە کتێبخانەیەکی بچووک کراوە.
ئەم تەکنیکە تەنها بۆ جوانی نیە، بەڵکو ئامانجێکی فکری هەیە. نووسەر دەوێت بڵێت کە ژیانی ئێمە لە دەق پێک هاتووە، ئێمە بەرهەمی ئەو دەقانەین پێش ئێمە نووسراون. بۆ ئەوەی خۆمان بدۆزینەوە، دەبێت سەرەتا ئەو دەقانە بخوێنینەوە و پاشان هەڵیانبوەشێنینەوە. ئەمە ئەو شوێنەیە ڕۆمانەکە تێیدا دەبێتە پرۆسەیەکی ڕۆشنبیری نەک تەنها چێژوەرگرتن.

پارادۆکسی دۆزینەوە و ونبوون:

لە زۆربەی ڕۆمانە تەقلیدیەکاندا، گەشتەکە بە دۆزینەوەیەک کۆتای دێت. بەڵام لای سەلاح جەلال کۆتاییەکە جۆرێکی ترە. دۆزینەوەی تابووتەکە یان گەیشتن بە لوتکەی گەڕانەکە، خۆی لە خۆیدا سەرەتایەکی نوێیە بۆ ونبوونێکی گەورەتر. ئەمە گوزارشتە لە نەبوونی حەقیقەتێکی ڕەها.
ڕۆمانەکە لە کۆتایدا خوێنەر جێدەهێڵێت لە بەردەم ئاوێنەیەکدا، تابووتی پەیمان لە جیاتی ئەوەی پڕ بێت لە گەوهەر و یاسا، پڕە لە بێدەنگی. ئەم بێدەنگیەش بانگهێشتنامەیەکە بۆ خوێنەر هەتا خۆی مانای بۆ دروست بکات. لێرەدا، سەرکەوتنی خوێنەر دەست پێ دەکات و دەسەڵاتی نووسەر کۆتایی دێت.

ڕۆژنامەی هەولێر – ژمارە (4584)

دووشەممە – 27/7/2026

تەعریب، ستراتیجی پشیلەی مردوو.. ئەحمەد ڕەسوڵ

ئەم ماوەیە بابەتی بەعەرەبکردنی کوردستان، کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و سۆشیاڵ میدیای کوردیی تەنیوە.

بە پارلەمانتاری خانەنشینکراوی کوردستان و عێراقەوە، بە وەزیری خانەنشینکراوی کوردستان و عێراقەوە، بە نووسەر و شیکەرەوەی سیاسییەوە، بە ئەکادیمیی و مامۆستایانی زانکۆوە، بە سەرمایەدار و بەڵێندەرەوە، بە کادێری حزبیی و تەنانەت بە میدیاکارەکانیشەوە، پێکڕا کە ڕاستەوخۆ سەر بە دوو حزبخێڵەکەی کوردایەتیین یان بە ناڕاستەوخۆ و بە دەستی دوو و سێ و لە سێبەردا سەر بە ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی دوو حزبخێڵەکەی کوردایەتیین، باسی تەعریبکردنی کوردستان دەکەن.

ئایا تەعریبی شارەکانی کوردستان، وەکو شۆڕشگێڕەکانی ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی بانگەشەی بۆ دەکەن، ئەمڕۆ و ئەم ماوەیە دەستیپێکردووە یان ئێستا گەیشتبێتە بەرزترین ئاستی خۆی؟

واتا ئەگەر پرسەکە بە ناونیشانی "بەعەرەبکردنی کوردستان" هەبێت! و کەمترین بەی ڕەوایەتی! هەبێت، یەکەم پرسیاری هەرە سادە کە لەبەردەم پرسەکەدایە، ئەوەیە، ئایا بەعەرەبکردنی کوردستان، لە کەیەوە دەستپێدەکات، ئەم چەند ڕۆژ و مانگەی ڕابردوو ڕوویداوە و لە پڕ وەکو پرسێکی گرنگ! و چارەنوسساز! هاتووەتە بەردەممان؟

وەڵامەکەی ئاشکرایە، نەخێر. ئەو دیاردەیەی کە تیۆریسیەنەکانی! ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی باسی دەکەن و بە تەعریب ناوی دەبەن و هاواریان لێبەرز بووەتەوە لە بارەیەوە، لە چەند ڕۆژ و مانگی ڕابردووەوە نییە و لەپڕ نەبووە.

ئەی کەواتە بۆچی ئەو بەڕێزانە لە پڕ بیریان کەوتەوە؟!

ئایا ئەوەی ناودەبرێت بە تەعریب، چۆن و لە کەیەوە دەستیپێکردووە؟

پڕۆسەی هاتنی بە لێشاوی خەڵکی عەرەبی ناوچەکانی ناوەڕاست و هەندێک لە ڕۆژئاوای عێراق و هەندێکیش لە خەڵکی شارەکانی موسڵ و سەلاحەدین و دیالە لە دوای کەوتنی ڕژێمی دەسەڵاتداری بەعسەوە لە

عێراق لە ساڵی ٢٠٠٣ وە سەرەتاکەی دەستپێدەکات و لە دوای شەپۆلە توندوتیژییەکان و نائارامییەکانی ناوەڕاستی عێراق و ناوچە سوننەنشینەکان لە ساڵانی ٢٠٠٦ و ٢٠٠٧ ەوە زۆر زیاتری کرد، بەهۆی ئەوەی کە هەڕەشە لەسەر گیان و کار و ژیانیان هەبوو. هەروەها لە دوای سەرهەڵدانی داعش “دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام” و کەوتنی موسڵ و ڕاگەیاندنی خەلافەتی ئیسلامی لەلایەن ئەبوبەکر بەغدادییەوە لە ساڵی ٢٠١٤ گەیشتە بەرزترین ئاستی خۆی و تا نزیکەی سێ ساڵێک دواتر، ئەو کۆچە بەلێشاوەی خەڵکی عەرەب هەر بەردەوام بوو.
لە دوای ساڵی ٢٠٠٩ وە و ئەو جێگیریی و ئارامییەی گەڕایەوە بۆ بە شارەکانی ناوەڕاست و ڕۆژئاوای عێراق، بەشی زۆری ئەو عەرەبانەی پەنایان هێنابووە بەر شارەکانی کوردستان، گەڕانەوە بۆ شار و ناوچەکانی خۆیان.
هەروەها بەشی زۆری ئەوانەش کە لە دوای کەوتنی موسڵ و بە دەسەڵات گەیشتنی داعشەوە هاتبوون بۆ شارەکانی کوردستان، لە دوای ڕووخانی خەلافەتە ئیسلامییەکەی داعش و ئەبوبەکر بەغدادییەوە بە پرۆسەیەکی درێژخایەن گەڕانەوە بۆ شار و ناوچەکانی خۆیان.
بە کورتی هەموو ئەو عەرەبانەی کە بە کۆچی بەلێشاو بە هۆکاری نائارامیی هاتنە کوردستان، گەڕانەوە بۆ شار و ناوچەکانی خۆیان تەنیا بەشێکی زۆر کەمیان بە هۆکارێک یان پتر، لە کوردستان مانەوە.

ئەوەی ئێستا باسدەکرێت، ئەوەیە کە گوایا پرۆسەی بەعەرەبکردن لە ڕێگەی کڕینی یەکەکانی نیشتەجێبوونەوە بەڕێوەدەچێت، لە پرۆژەکانی نیشتەجێبوونی بەڵێندەرەکان و سەرمایەدارانەوە کە دەگمەنیان تێدایە لە نێو سەرمایەداران و بەڵێندەران، هاوبەشی دەسەڵاتدارێک نەبێت و پرۆژەی نیشتەجێبوونەکەی وەکو ڕێگایەک بۆ سپیکردنەوەی سامانی گوماناویی و سەرچاوە نەزانراو بەکارنەهێنابێت.
واتا کاتێک سەرمایەدارانی کوردستان لە پێناوی قازانج و بەدەستهێنانی دارایی تایبەتی خۆیاندا، هەموو کوردستان نقوم دەکەن لە پرۆژەی یەکەکانی نیشتەجێبووندا کە بەشێکیان پارە سپیکردنەوەی تاڵانچێتیی دەسەڵاتدارانن کە داهاتی گشتی کوردستانیان هەڵلوشیوە و بەردەوامیشن “ڕەنگە ئەگەر بەڵام بەشێکی زۆر لە پرۆژەکانی نیشتەجێبوون لەو جۆرەی سپیکردنەوەی پارەن، هەڵە نەبێت”، دەن لە پێناوی ساغکردنەوەی یەکەکانی نیشتەجێبوونی خۆیاندا بە بڕیاری دەستەی وەبەرهێنان کە دیسانەوە بڕیاری هاوبەشی دەسەڵاتداران و سەرمایەداران خۆیانە، بڕیار دەدرێت ئەو یەکەی نیشتەجێبوونانە بفرۆشرێن بە خەڵکی عەرەب، ئایا ئەم پرۆسەی نیشتەجێکردنەی خەڵکی

عەرەب لە کوردستان جگە لە کاری دەسەڵاتداران و سەرمایەداران کەیە؟ هەڵبەت کە ئەوە دەسەڵاتداران و سەرمایەدارانی هاوبەشیانن کە یەکەی نیشتەجێبوونیان بۆ خەڵکی عەرەب دروستکردووە و پێیان فرۆشتوون و دەفرۆشن.

ئێستا با بپرسین تەعریب چییە؟

تەعریب، بریتییە لە پرۆسەیەکی بەرنامەڕێژکراو و پلان بۆ دانراوی تەنگپێهەڵچنین و ناچارکردنی خەڵکی سەر بە نەتەوە و ئیتنیک و کەمینە زمانیی و ئاینییەکانی دیکەی عێراق جگە لە خەڵکی سەر بە نەتەوەی عەرەب، بە کۆچکردن و بەجێهێشتنی شوێنی ژیان و زێدی باب و باپیرانیان و لە جێگایاندا نیشتەجێکردنی خەڵکی عەرەبی شار و ناوچەکانی دیکە بە ئامانجی گۆڕینی دیمۆگرافیای شار یان ناوچەکە. ئەم پرۆسەیە بە سەرپەرشتیی دامەزراوە دەوڵەتییەکان و سوپا و دەزگا ئەمنیی و هەواڵگرییەکان بەڕێوەدەچوو هەروەکو لە سەردەمی ڕژێمی بەعسی دەسەڵاتداری پێشوو بۆ ماوەی چەندین دەیە ئەنجامدرا.

جا لێرەدا باسەکەی ئێمە لەبارەی کوردەوەیە. واتا پرۆسەی بەرنامەڕێژکراو و پلان بۆ دانراوی تەنگپێهەڵچنین و ناچارکردنی خەڵکی سەر بە نەتەوەی کورد و کورد زمان، بە جێهێشتنی شوێنی ژیان و زێدی باب و باپیرانیان لە ناوچەکانی ئەوەی ناودەبرێن بە “ناوچە کێشە لەسەرەکان – جاران، هەروەها بە زمانی عەرەبیش “مناطق متنازع علیها” کە لەو دەستوورەی عێراقدا هاتووە کە هەموو هێزە سیاسییەکانی کوردستان لە کاتی خۆیدا خەڵکی کوردستانیان ئاڕاستەکرد و هاندا لە ڕاپرسییەکی گشتییدا دەنگی پێبدەن و هەر ئەوەش ڕوویدا” و “ناوچەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم – ئێستا و لە چەند ساڵێک پێشترەوە” وەکو کەرکوک، خانەقین، جەلەولا، … هتد و لە بەرانبەردا نیشتەجێکردنی خەڵکی سەر بە نەتەوەی عەرەب لە جێگایاندا کە لە شارەکانی دیکەی عێراقەوە دەهێنران بە شێوەیەکی دەزگایی و سیستماتیک بە سەرپەرشتی دەوڵەت.

واتا پرۆسەی تەعریب ناچاریی و لە ژێر فشاردا بووە و لەو ناوچانە بووە کە دەسەڵاتدارانی هەرێم بە ڕێککەوتن لەگەڵ بەغدا و بە گوێرەی دەستوور ناویان لێناون ناوچە کێشە لەسەرەکان.

بەڵام ئاشکرایە ئەوەی ئەو بەڕێزانەی بانگەشەکارانی ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی باسی دەکەن، ئەو ناوچانە نیین، بەڵکو مەبەستیان لە چوار پارێزگا و چوار ئیدارەی سەربەخۆکەی هەرێمی کوردستانە. ئایا دەکرێت و ڕاستە، پرۆسەی هاتنی خەڵکی عەرەب و کڕینی یەکەی نیشتەجێبوون لە شارەکانی کوردستان بە تەعریب، یان بە عەرەبکردن ناوببرێت.

هەڵبەت کە ناوبردنی پرۆسەی هاتنی خەڵکی عەرەب بۆ کوردستان و

کەینی یەکەی نیشتەجێبوون، بە تەعریب هەڵەیە و هەندەی مەبەستەکی ئایدیۆلۆژییە، هەندە ناونانەکی دروست نییە.
بۆچی ناوبردنی ئەم پڕۆسەیە بە تەعریب، هەڵەیە؟ لەبەر ئەم هۆکارانەی خوارەوە:
یەکەم: ئەمە پڕۆسەیەک نییە لە ژێر دەسەڵاتی دەوڵەتەکی داگیرکەری بێگانەدا ڕوویدات، بەڵکو لە ژێر دەسەڵاتی دەسەڵاتدارەییەکی کوردیی خۆماڵییدا، ڕوودەدات. ئایا هیچ دەسەڵاتدارێتییەک هەیە لە قەڵەمڕەوییەکەیدا دژ بە میللەت و نەتەوەکەی خۆی، پڕۆسەی گۆڕینی دیمۆگرافیی بەڕێوە بچێت؟ ئەگەر وەڵامی ئەم پرسیارە نەخێرە، کەواتە هەر لە بنەماوە پڕۆسەیەک بە ناوی تەعریب لە گۆڕێ نییە و ئەگەریش وەڵامەکەی بەڵێیە، ئەوا لایەنی تاوانبار، دەسەڵاتدارێتییەکەی کوردایەتییە نەوەکو عەرەب یان عێراق.
دووەم: ئەمە پڕۆسەیەک نییە بەسەرپەرشتی دەوڵەت و دەزگاکانی، بەشێوەیەکی بەرنامەڕێژکراو و پلان بۆ دانراو بەڕێوە بچێت، بەڵکو هەڕەمەکییە و هەندێکیان دوای ماوەیەک یەکەی نیشتەجێبوونەکەیان دەفرۆشنەوە.
سێیەم: لەم پڕۆسەیەدا هیچ کەسێکی کورد ناچار نەکراوە بە هەرزانفرۆش یان چۆڵکردنی خانوو و ماڵەکەی یان لێی زەوت و داگیرکرابێت و ناچار بە جێهێشتنی شار و ناوچەکەی خۆی کرابێت.
چوارەم: دەوڵەتی عێراق پارەی نەداوە و پاڵپشتیی دارایی هیچ کەسێکی عەرەبی نەکردووە و هانی نەداون لە ناوچە و شارەکانی ناوەڕاست و باشوورەوە بێن و لە شار و ناوچەکانی هەرێم نیشتەجێ ببن، هەروەکو لە ساڵانی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا ڕژێمی بەعسی دەسەڵاتدار دەیکرد.
بەپێچەوانەوە، ئەوەی ئەو بەڕێزانە بە تەعریب ناوی دەبەن، دەسەڵاتدارێتییەکەی بزووتنەوەی کوردایەتییە کە هەموو ئاسانکارییەکی یاسایی کردووە و هاندانی زۆری هەیە هاوشانی بەڵێندەران، کۆمپانیاکان و ژوورەکانی بازرگانیی و پیشەسازیی و یەکەتی بەڵێندەران، لەژێر ناوی بووژانەوەی کەرتی گەشتیاریی و جووڵەی ئابووریی و بازاڕ.
پێنجەم: ئایا ژمارەی هاتنی عەرەب و کڕینی یەکەی نیشتەجێبوون و جێگیربوونیان لە شارەکانی هەرێم، هێندە زۆرە، کە کاریگەرییەکی گەورەی هەبێت و ڕێژەیەکی هێندە بەرز بێت کە مەترسی گۆڕینی دیموگرافیی شارەکانی هەرێمی لە نێو خۆیدا هەڵگرتبێت. من هیچ ئامارێکی ورد و ڕاستەقینەم شک نابەم. وا دەزانم ئەو بەڕێزانەش کە هاواریان لێبەرز بووەتەوە، ئامارێکی ورد و ڕاستەقینەیان لەبەردەست نەبێت.

ئەگەر ئامارەکیش لەبەردەست نییە، ئایا لە بازاڕەکانی شارەکانی هەرێم، پرسیاریان کردووە و گەیشتوونەتە ئەو ئەنجامەی کە لە هەر خاوەن ١٠٠ دوکان و مۆڵ و باڵەخانەی بازرگانیی و تەنانەت خانوو و شووقەیەکیش، یەکێکیان کەسێکی عەرەب بێت و ئەمەش ترسی گۆڕینی دیمۆگرافیی دروستکردبێت لەلای ئەو بەڕێزە نەتەوەپەروەرانە!

شەشەم: تەعریب چۆن دەکرێت، لە کاتێکدا ئەوانە سوڵەت قەید و کارتی نیشتمانیی و هەموو بەڵگەنامە فەرمییەکانی دیکەیان لە شارەکانی دیکەی عێراقە نەوەکو شارەکانی هەرێم. لە کاتێکدا، نە مافی دەنگدان و ڕاپرسییەکی گشتییان لێرە لە هەرێم و شارەکانی هەیە و دەبێت. نە دەتوانن نوێنەرایەتیی و ڕێژەی نوێنەرایەتیی لە پەرلەمان و دەزگاکان بەدەستبهێنن.

ئایا ئەم خاڵانەی سەرەوە و چەندین خاڵی دیکەش کە دەکرێت ڕیز بکرێن، بەس نیین بۆ ئەوەی کە بانگەشە و هاواری بەعەرەبکردنی شارەکانی هەرێمی کوردستان، پووچەڵ بکەنەوە و بە بانگەشەیەکی ئایدیۆلۆژیی و سیناریۆیەک لە کاتێکی دیاریکراودا و بۆ هەندێک ئامانجی تایبەتی سیاسیی و حزبیی، دایبنێین و لەکیسبدەینەوە!

خاڵێکی تریش کە لێرەدا پێویستە بەبیر ئەو بەڕێزانەیدا بهێنینەوە، ئەوەیە کە یاساکان و بڕیار و ڕێنماییەکانی وەزارەتەکانی هەرێم "لەوانە ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێکردن، ناوخۆ و دەستەی وەبەرهێنان" ن کە ڕێگەیان بە وەها کارێک داوە و یاسایی و بێگرفتە. هەروەها یاساکانی عێراق و دەستوورەکەشی ئەو مافەی بە هەموو عێراقییەکان داوە کە ئازادن و دەتوانن لە هەر شوێنێک، ناوچەیەک و شارێکی عێراق نیشتەجێ ببن و مافی کڕین و خاوەندارێتییکردنی خانوو و زەوی و دوکان و باڵەخانەیان هەیە. ئەمە بۆ هەموو عێراقییەکان مافی هاونیشتمانییبوونە، بەبێ جیاوازی نەتەوە و دین و زمان و ئیتنیک، مافێکی بنەڕەتییە.

ئایا ئەوە ئەگەر ئەمە بە تەعریب دادەنێن، دەتوانن یاساکانی هەرێم و عێراق بگۆڕن و ئەو مافەی هاونیشتمانییان نەهێڵن! ئایا کە ناتوانن ئەوە بکەن، دەتانەوێت لەم هەڵڵا و هەنگامەیە چی سەوز ببێت! دەتانەوێت بە ئاڕاستەکردنی ڕای گشتیی خەڵکی کوردستان، دژایەتیی عەرەب و بەغدا بکەن و دواتریش لە عێراق جیاببنەوە و دەوڵەتی سەربەخۆ پێک بهێنن؟! ئایا ئەمە دەکرێت؟!

من نازانم ئایا بەڕاستی ئێمەتان دەوێت و کاری بۆ دەکەن یان نا! بەڵام تا ڕاددەیەکی زۆر لەوە دڵنیام کە هەموو ئەو کەڵاڵە گەورەیە، پێکڕا و لەم کاتەدا، جگە لە تاکتیکێکی دیکەی دەسەڵاتدارانی خەڵی کوردایەتیی و ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی چیتر نییە کە توانیویەتی لە ڕێگەی دەستی یەک و دوو و سێوە لە ڕێگەی

کەسایەتییە ھێما بۆ کراوەکانی پێشترەوە و بە وەگەڕخستنی ئیمپراتۆرێتییە میدیاییەکەیان مۆبەڵا یزی بەشێکی گەورەی دەستەبژێر “ئیلیت” ی سیاسی، □ووناکبیریی، ئەکادیمیی و میدیایی کۆمەڵگای ئێمە بکەن و بیانخەنە خزمەت ئەجێنداکانی خۆیانەوە.

ئێستا با باسی “ستراتیجی پشیلەی مردوو” بکەین و دواتر دێینەوە سەر باسەکە بە تێکھەڵکێش لەگەڵ ئەم ستراتیجەدا.

ستراتیجی پشیلەی مردوو (Dead Cat Strategy)*

(با وەھای دابنێین کە تۆ لە گفتوگۆیەکدا خەریکە د□د□□یت، ڕاستییەکان بە شێوەیەکی سەرسەختانە دژی تۆن و تا خەڵک زیاتر سەرنجیان لەسەر واقیع بێت، بۆ تۆ و کەیسەکەت خراپترە. باشترین گرەو لەم بارودۆخانەدا ئەوەیە کە مانۆڕێک ئەنجام بدەیت، کە ستراتیجیستێکی سیاسیی و کەمپەینکارێکی گەورەی ئوستوڕالیی بە ناوی “لینتن کڕۆسبی”، چارەی دۆخەکە بەم شێوەیە باس دەکات: “فڕێدانی پشیلەیەکی مردوو بۆ سەر مێزەکە” چارەسەرەکەیە.

ئەم کارە لەبەر ئەوەیە کە شتێک ھەیە کە بە تەواوی لێی دڵنیایە، لە فڕێدانی پشیلەیەکی مردوو بۆ سەر مێزی ژووری نان خواردن، مەبەست ئەوە نییە کە خەڵک تووڕە ببن، زەنگ لێبدەن و بێزار ببن. ئەوانە ڕاستن و دەرئەنجامن، بەڵام مەبەستەکە ئەوە نییە. بەڵکو خاڵە سەرەکییەکە ئەوەیە کە ھەمووان ڕاستەوخۆ و دەمودەست ھاوار دەکەن “پشیلەیەکی مردوو لەسەر مێزەکەیە!”؛ بە واتایەکی تر باسی پشیلە مردووەکە دەکەن، ئەو شتەی کە تۆ دەتەوێت باسی بکەن و باسی ئەو بابەتە یان بابەتانە ناکەن کە لە دژی تۆن و پێیان نیگەرانیت.)**

واتا ئیتر باسی ئەو بابەتە یان بابەتانە ناکەن کە تێیاندا لاواز و دۆڕاویت و نیگەرانیت بە باسکردنیان. کەواتە ھەمووان پێکڕا، ھەم لایەنگرەکانت و ھەم ڕکابەرەکانت و نەیارەکانت، باسی ئەو بابەتە دەکەن کە تۆ پێشنیارت کردووە و خستووتەتە بەردەمیان و بەمەش باری لاری خۆت ڕاست دەکەیتەوە.

ستراتیجی پشیلەی مردوو، لە نێو چێوەی سەرقاڵکردنە سیاسییەکان و دابەشکردنی کۆمەڵگای سیاسیی و گۆڕینی ئاڕاستەی بابەتە سیاسییە بەرھەمھێنراوەکان یان دروستکراوەکان “مانیفاکتۆرکراوە سیاسییەکان” وەکو تاکتیک “Tactic” ھەژمار دەکرێت.

د□س□□تدارانی سیاسیی و کارگێڕیی لە پلەی باڵادا پەنا دەبەنە بەر ستراتیجی پشیلەی مردوو وەکو تاکتیک لە کاتێکدا کە گەندەڵییەکانیان، سەروەت و سامانی سەرچاوە نەزانراو و

گوماناوییان، ناپاکیی نەتەوەییان، خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتیان، یان شکستی بەڕێوەبردن، یان قەیرانی ئابووریی و سیاسیی و کارگێڕیی یان سەرکوت و ستەمکارییەکەیان دەبەتە گفتوگۆی گشتی کۆمەڵگا یان بابەتی گەرمی ڕاگەیاندن و بابەتی چالاکییەکانی توێژی چالاکوانان “ئەکتیقیست” ی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و شیکەرەوە سیاسییەکان و تەنانەت بابەتی گفتوگۆی ڕۆژانەی هاونیشتمانیان لە ڕووبەری گشتی کۆمەڵگادا.

لێرەدا ئەم دەسەڵاتدارانە بە ئامانجی گۆڕینی ئاڕاستەی باری سەرنجی فەزای گشتیی و دەستەبژێری سیاسیی و ڕۆشنبیریی و دواتریش تاکە تاکەی هاونیشتمانییان، پشیلەی مردوو، وەکو بابەتێکی هەستیار و سەرنجڕاکێش، فڕێدەدەنە نێو فەزای گشتییەوە لە ڕێی ڕاگەیاندنەوە کە بە ئەمەش کۆمەڵێک لە بکەرە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی خۆیان ڕادەسپێرن و بابەتەکە لە ڕوانگەی جیاوازەوە و لە ڕێگەی کەسایەتییە جیاوازەکانەوە دەخەنە سەر مێزەکە و بەردەمی ڕای گشتیی و کۆمەڵگا. لێرەوە ئەم بابەتە سەرنجڕاکێش و هەستەوەر و ناسکە لە کاتێکدا دەوروژێنن کە ڕکابەر و نەیارەکانیان نەتوانن کەمترین پێشگیری لێبکەن و تەنانەت تا ئەو ئاستەی کە ڕکابەر و نەیارەکانیشیان هەستی پێناکەن و دەبنە بەشێک لە یارییەکە و مشتومڕەکە.

واتا پشیلەی مردوو، تاکتیکی لابردنی تەرکیز و سەرنجی خەڵک و دەستەبژێری سیاسیی، فەرهەنگیی و مێدیایی و تەنانەت هاونیشتمانییانە بە ڕکابەر و نەیارەکانیشەوە لەسەر ئەو ڕاستییانە و ئەو بابەتە واقعییانەی کە دەسەڵاتداران نیگەرانن لە باسکردنیان و لاواز و دەڕاون تێیاندا، هەروەها ڕاکێشانی تەرکیز و سەرنجی هەموو ئەو گشتەیە بە بابەتێک کە دەسەڵاتداران تێیدا سەلامەتن و تەنانەت نەوەکو تەنها سەلامەت بەڵکو هەژموونگەرن تێیدا، واتا بابەتەکە و کاریگەرییەکانی لە ژێر هەژموونی دەسەڵاتداراندایە و بە ئەمەش هەمووان ناچار دەکەن، ناچارکردنێکی تاکتیکی و ناڕاستەوخۆ، لەسەر ئەو بابەتە قسە و گفتوگۆ بکەن کە لە بەرهەمهێنراو و دروستکراوی سیاسیی ئەوانە.

ئێستا ئەگەر وردبینەوە لە هەڵڵا و هەنگامەی مێدیا و سۆشیاڵ مێدیا لەبارەی بەعەرەبکردنی شارەکانی کوردستانەوە، تێدەگەین دەسەڵاتدارانی خێڵی کوردایەتیی چۆن لە ڕێگەی وەکیلەکانیانەوە، لە نێو نێوەندی ڕوناکبیریی و نێوەندی سیاسیی کوردستاندا چۆن هەموو ئەو کەسانەی بەکارهێناوە کە لە نێو چێوەی ئایدیۆلۆژیای کوردایەتییەکەی دوو حزبخێڵەکەی کوردایەتییدا جێگا دەگرن.

سەرنجبدە، چۆن پشیلەی مردووی بەعەرەبکردنی شارەکانی کوردستان،

بەشێکی زۆر لە چالاکوانانی مەدەنیی، نووسەران و شیکەرەوە سیاسییەکان، نێوەندی ڕووناکبیریی، ئەکادیمیی، فەرهەنگیی و کەناڵە جۆراوجۆرە مەدیاییەکان و سۆشیاڵ میدیاشی بەخۆیەوە سەرقاڵکردووە و سەرنجی هەموو ئەو گشتەی لەسەر گەندەڵییە گەورە و خەیاڵییەکەی دەسەڵاتدارانی دوو حزبخێڵی کوردایەتیی لابردووە، سەرنجی هەمووانی لەسەر قەیرانی دروستکراوی کەمئاویی لەم ساڵەی باران و ئاو زۆرییەدا کە هەموو پەند و بەنداوەکان پڕ بوون لابردووە، سەرنجی هەمووانی لەسەر قەیرانی گەورەی کەمیی و نرخ گرانیی بەنزین و غاز و نەوت و مووچە و دروستکردنی ئاستەنگییەکانی بەردەم مووچەی خەڵکی کوردستان لەلایەن دەسەڵاتدارانی هەرێمەوە لابردووە.

لابردنی سەرنج لەسەر جیاکاریی ناوچەیی لە هەرێم. لابردنی سەرنج لەسەر زیندانییکردنی ڕۆژنامەنووسان. لابردنی سەرنج لەسەر بێکارەبایی و بەڵام لە هەمان کاتدا نرخێکی خەیاڵیی بۆ کارەبا.

لابردنی سەرنج لەسەر پەکخستنی پەرلەمان و نەمانی بودجە و دیاریکردنی بڕە پارەی تەرخانکراو بۆ شار و ناوچەکان هەر بە میزاج. لابردنی سەرنج لەسەر تەقدیسکردنی بنەماڵە و سیمبول و مێژووی خۆیان. لابردنی سەرنج لەسەر ئەوەی هەر منداڵێکی بنەماڵەی دەسەڵاتدار خاوەنی کۆشکی شاهانە لە وڵاتانی خۆرئاوا، خاوەنی زانکۆ، دەزگای فەرهەنگیی، دەزگای خێرخوازیی، کەناڵ و دامەزراوەی زەبەلاحی مەدیایی، پاڵاوگەی نەوت، بانک و گروپی کۆمپانیاکانن.

لابردنی سەرنج لەسەر شکستی سیاسیی و کارگێڕیی سەراپاگیر.

بۆچی پشیلەی مردووی بەعەرەبکردن لەم کاتەدا!

ڕاستە قەیرانگەلی پێشتر هەما بەکراو لەمێژە هەن و بەردەوامن بەڵام بەڕێخستنی دیبەیت، کۆڕ و کۆنفەرانس بۆ پشیلەی مردووی بە عەرەبکردنی شارەکانی کوردستان و فەرمانپێدان بە هەموو کەناڵە جۆراوجۆرەکانی میدیا و پەیج و ماڵپەڕە بێشومارەکانیان بە سەبەر و بەرتاوەوە کە بیکەن بە بابەتی هەرە گرنگ و لەپێش، بۆچی لەم کاتەدا؟!

بەهۆی شکستهێنان لە بەغدا و نەمانی هەژموونیان، هەروەها لەم ماوەیەدا کە هەڵمەتی ئەوەی کە ناودەبرێت بە پاکتاوکردنی گەندەڵیی و دەستگیرکردنی گەندەڵکاران و دەستبەسەرداگرتنی سامانەکانیان، بەڕێوەدەچێت لەلایەن کابینە نوێیەکەی حکومەتی عێراقەوە و بە پاڵپشتییکردنی زۆرینەی هاوپەیمانێتیی و هێزە سیاسییەکانی عێراق و هەروەها پشتیوانیی ئەمریکا و خودی ترەمپ لە عەلی زەیدی سەرۆکی حکومەتی عێراق، ترسی لە دڵی دەسەڵاتدارانی بنەماڵە دەسەڵاتدارەکانی کوردستاندا دروستکردووە.

ترسی کەمبوونەوەی هێز و هەژموونیان، ترسی لەدەستچوونی بەشێکی زۆر

لە دەسەڵاتیان، ترسی قۆناغ بە قۆناغ دەرخستنی گەندەڵییەکانیان و بەرەو لێژبوونەوەی ڕەوڕەوەی دەسەڵات و ملنەدانیان بە بڕیارەکانی بەغدا، هەروەکو لە ڕابردوو کردوویانە. ترسی نەمانی پاڵپشتیی نێو دەوڵەتیی و لە سەرووی هەموویانەوە ئەمریکا. ترسی بە دادگا گەیاندنی هەندێک لە نزیکەکانیان کە ئەمەش خۆ بەخۆ یەکسانە بە شکانی شکۆ و جەبەڕووتیان کە لە درێژایی سی و ئەوەندە ساڵەی ڕابردوودا لەسەر شکاندنی شکۆی ئینسانی کورد و شکستپێهێنانی سایکۆلۆژیای گشتی کۆمەڵگای کوردیی و ئیرادەی ئینسانی کورد، بونیادیان ناوە.

ترس لە چارەنووسی دەسەڵات و داهاتووی سامانی بێشوماریان کە لەسەر تاڵانکردنی داهاتی گشتیی و وێرانکردنی کوردستان کەڵەکەیان کردووە.

ئێستا لە ڕێگەی پشیلە مردووی بە عەرەبکردنی شارەکانی کوردستانەوە، دەیانەوێت ئەگەری شکانی شکۆی خۆیان یەکسان بکەن بە ئەگەری شکانی شکۆی میللەت و نەتەوەی کورد.

هەر لە ماوەی ڕابردوو، خاوەنی کۆمپانیایەکی گەیاندنی سەر بە یەکێک لە دوو خێڵە دەسەڵاتدارەکە، سزادانی کۆمپانیاکەی لەلایەن وەزارەتی گەیاندنی عێراقەوە بە سزادان لەسەر کوردایەتیی و کورد و کوردستان، ناوبرد.

ئەوان "دەسەڵاتداران و سەرمایەدارە هاوبەشەکانیان" لە ڕێگەی پڕۆژەکانی نیشتەجێبوونەوە بە سپیکردنەوەی سەروەت و سامانە گوماناویی و سەرچاوە نەزانراوەکانیان و قازانجی خەیاڵیی خۆیان و تێکدانی عیمرانی شارەکان، پشیلەی مردووی بە عەرەبکردنی شارەکانی کوردستانیان وەکو پڕۆسەیەک جێبەجێکردووە، ئێستا دەبێت خەڵکی قوربانیی و ستەملێکراوی کوردستان، شەڕ لە دژی بە عەرەبکردن! بەرپا بکات و ببێتە سەربازی خۆبەختکەری ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی!. دەیانەوێت لە ڕێگەی پشیلەی مردووی بەعەرەبکردنەوە، مۆبەڵایزی ڕای گشتیی سیاسیی و خەڵکی کوردستان بکەن بە ئاڕاستەی دژایەتییکردنی حکومەتی عێراق و سیناریۆی پووچ و بێناوەڕۆکی هەڕەشەی خۆجیاکردنەوە لە عێراق و دەوڵەتی سەربەخۆ!

دەیانەوێت نمایشێکە وەها بکەن، کە ئەوە خەڵکی کوردستانە کە ئەمجارەیان دژی عێراقە و خواستی جیابوونەوە و دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆی هەیە نەوەکو پلان و ئەکتی سەرکردە سیاسییەکان و هێز و لایەنە سیاسییەکان.

دواتریش ئەم کارتە بەکاربهێنن وەکو ڕێگەیەک بۆ ڕێککەوتن لەگەڵ بەغدا بۆ خۆ دەربازکردن لە ئەگەری دەرخستنی گەندەڵییەکانیان و ئەگەری دەستگیرکردن و دادگاییکردنی هەندێک لە نزیک و

دەستوپێوەندەکانیان.
لێرەوەیە، تێدەگەین خێڵە دەسەڵاتدارەکانی بزووتنەوەی کوردایەتیی و ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی، دەتوانن تا چەند کاریگەر بن لە ئاڕاستی□کردنی بیرکردنەوەی گشتییدا و هەردەم لەڕێگەی با بەتە هەستیار و وروژێنەرەوەکانەوە، دەست بەسەر عەقڵی نەوەکو ئاپۆڕای جەماوەرییدا بگرن، بەڵکو دەستەبژێرەکانی نێو کایە جیاوازەکانیشدا بگرن لە مەنگەنەی سیاسیی و ئایدیۆلۆژیی خۆیاندا لە قاڵبی بدەن.
پشیلە مردووەکانی سەرانی ئایدیۆلۆژیای کوردایەتیی، هێندە زۆرن هەرگیز دوایان نایەت و کۆمەڵگاش هەزار جاری دیکە لە هەمان کونەوە، هەمان مار پێوەی دەداتەوە.

ئەحمەد ڕەسوڵ

....

تێبینی١: * ستراتیجی پشیلەی مردوو دەگەڕێتەوە بۆ ستراتیجیستی سیاسیی ئوستوڕالیی، لینتن کڕۆسبی.
تێبینی٢: ** ئەو دوو پەرەگرافەی نێوان دوو کەوانەکان، دەقی دوو کورتە پەرەگرافی نێو ستوونێکی بۆریس جۆنسنی سەرۆک وەزیرانی پێشووتری بەریتانیایە کە لە هەندێک بەشی وتارەکەدا ل□ بارەی ستراتیجی پشیلەی مردوو دەدوێت، کە لە ڕۆژنامە و ماڵپەڕی زە تەلەگرافی بەریتانییدا لە ساڵی ٢٠١٣ بڵاوکراوەتەوە، کە لە کاتی نووسین و بڵاوکردنەوەی ستوونەکەدا لە ساڵی ٢٠١٣ ، بۆریس جۆنسن، پارێزگار "مایەر" ی شاری لەندەن بوو. ئەمەی خوارەوەش لینکی وتارەکەیە:
This cap on bankers’ bonuses is like a dead cat – pure distraction

---

*بەرد□ خ□ر□ک.. شیعری شۆڕش عەزیز سورمێ

ئەشکەوتی بەرد و سێبەر،
تۆ ئێمەت کۆکردەوە
وەک دایکێک قۆڵەکانی بکاتەوە

لە تاریکترین ساتدا.
جیهانی دەرەوە لەرزی،
زەوی هەناسەی لەدەستدابوو،
بەڵام تۆ کە لە نێو شاخەکاندا شاراوەتەوە،
ئەمەی هێشتەوە
وەک نهێنیەکی کۆن.
بێدەنگیم لە بیرە،
وەک دوعایەک قورس،
و لێدانی دڵەکان
کە هەوڵیدا گوێی لێ نەبێت.
تۆ لەوێ بوویت، بێ جووڵە،
بەڵام وەک بوونەوەرێک زیندووە
کە دەزانێت چۆن مەترسی بناسێتەوە.
دیوارەکانتان هەموو شتێکیان بیستووە:
فرمێسکەکانی ڕاگیراو،
ناوە چرپە چرپەکان،
ئەو ترسەی کە ڕێگەی نەدەدا.
و لەگەڵ ئەوەشدا، لەناو تۆدا،
ژیان بەرەنگاری بووەتەوە
وەکو پریشکێک کە لەناو بەردەکەدا شاراوەتەوە.
تۆ تەنها ئەشکەوت نیت،
تۆ یادەوەری پەناگەیەک،
بەڵگەی ئەوەی کە تەنانەت بەرد
دەتوانێت ببێتە ماڵ.

هەر جارێک با دەگەڕێتەوە
بۆ فڕچەکردنی ئەو شاخانە،
ناوی تۆی لەگەڵ خۆیدا هەڵدەگرێت،
و ئەمەش وەڵام دەدەینەوە
لەگەڵ سوپاس و پێزانینی ئەوانەی دەزانن
کە بەبێ تۆ،
مێژوو جیاواز دەبوو.

بەردەخرێک ئەو ئەشکەوتەبوو کە شیوازێکی خری هەبوو هی مالی باپیرەم بوو لە شارۆچکەی گەلالە لە دەڤەری بالەکایەتی، کە هەمووانی ئەپاراست لە کاتی بۆمبارانکردنی سەدامی گوربگەڕ*

لە نێوان دەسەڵاتی لایەنەکان و مافی هاوڵاتیاندا.. ستار ئەحمەد

ئەو دیدگایەی هەوڵ دەدات کۆمبوونەوەی کاریگەریی ڕێکخراوە ڕامیارییەکان وەک هەڕەشە پێشان بدات، لە بنەڕەتدا بەرگریکردنێکی ئاشکرایە لە هێشتنەوەی دەسەڵاتی بێسنووری ئەو هێزانە بەسەر تەواوی جومگەکانی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکدا. ڕاستییەکە ئەوەیە بوونی دەستەوەردانی لایەندارانە لە هەموو بوارێکدا، نەبوونەتە مایەی ئارامی و ئاوەدانی، بەڵکوو کۆمەڵگەی بەرەو دابەشبوونێکی کوشندە و جیاوازیی مەترسیداری ئابووری و کۆمەڵایەتی بردووە. کاتێک دەستە و لایەنەکان دەست بەسەر هەموو کایەکاندا دەگرن، چەمکی هاوڵاتیبوون بەها سەرەکییەکەی لەدەست دەدات و جێگەی خۆی بە دەستەگەری و لایەنگیریی تەسک دەکاتەوە. لە دۆخێکی وەهادا، شایستەیی، لێهاتوویی، ئەزموون و زانست نابنە بنەما بۆ دیاریکردنی پێگەی مرۆڤەکان، بەڵکوو نزیکی لە بازنەکانی بڕیار لە ناو ئەو ڕێکخراوانەدا دەبێتە تاقە پێوەر بۆ بەدەستهێنانی مافە سەرەتاییەکان. ئەم شێوازە لە بەڕێوەبردن بووەتە هۆی ئەوەی کەمینەیەکی دەست ڕۆیشتوو دەست بەسەر داهات و هەلەکاندا بگرن، لە کاتێکدا زۆرینەی خەڵک لە مافەکانیان بێبەش دەکرێن و دادپەروەری لە گۆشەی نیشتماندا بە تەواوی ڕوو لە نەمانی یەکجارەکی دەکات.

کاریگەرییە خراپەکانی ئەم باڵادەستییە تەنیا لە ئابووری و بەڕێوەبردندا کورت نەبوونەتەوە، بەڵکوو بە شێوەیەکی زۆر زەق و بەواتا ،درێژبوونەتەوە بۆ ناو کایەی بیرکردنەوە، وێژە، هونەر و ڕۆژنامەگەری. کاتێک ناوەندەکانی بڵاوکردنەوە، ڕۆژنامە و گۆڤارەکان دەکرێنە ئامرازی خزمەتکردنی بەرژەوەندییە بڕیارە داڕێژراوەکان، ڕووبەرێک بۆ دەنگی ئازاد و پێنووسی سەربەخۆ نامێنێتەوە. ڕووناکبیرو نووسەر، کە دەبینن سەکۆکان تەنیا بۆ پەسندکردن و پیاهەڵدان کراوەن و دەستکەوتە وێژەییەکان دەبنە ئامرازی ململانێ، تووشی پەراوێز خستن و بێهیواییەکی بێهوودە دەبن. ئەم دەستەوەردانە بەردەوامە بزووتنەوەی کەلتووری دەستەپاچە دەکات

و ڕێگە لە لەدایکبوونی وێژەی خاوەن ڕەخنەی دروستکەر و بەپێز دەگرێت. بۆیە کەمبوونەوەی ئەو هەژموونە لەم کایەیەدا، تاقە ڕێگەیە بۆ گەڕاندنەوەی شکۆ بۆ پێنووس و ڕەخساندنی کەشێکی ئازاد کە تێیدا بڵاوکردنەوەی نووسین لەسەر بنەمای بەهای وێژەیی و هزری بێت، نەک لەسەر بنەمای ڕەزامەندی و لایەنگیریی هێزە بڕیار بەدەستەکان.

□لە لایەکی ترەوە، سەربەخۆیی دادگا و دامەزراوە دادوەرییەکان لەژێر بەزاندنی بەردەوامی بڕیاری لایەنەکاندا بە تەواوی کاڵبوونەتەوە. کاتێک یاسا ناتوانێت پارێزگاری لە مافی کەمبڕستەکان بکات و لە بەرامبەر دەست ڕۆیشتووەکاندا بێدەسەڵات دەکرێت، بڕوای تاک بە تەواوی بەها نیشتمانییەکان لاواز دەبێت و هەستی نامۆبوون لە ناو خاکی خۆتدا دروست دەبێت.

هاوکات باڵادەستیی دەستەگەری بەسەر دەزگا ئاسایشی و سەربازییەکاندا، پەیامی پیرۆزی ئەو ناوەندانەی شێواندووە و لە پارێزەری سەروەریی نیشتمانەوە گۆڕیوینی بۆ ئامرازی پاراستنی دەسەڵات.

گەر ئایندەیەکی سەقامگیر و بەردەواممان دەوێ، پێویستە جومگە نیشتمانییەکان بە تەواوی لە ژێر کاریگەریی ململانێکان دەربکرێن و بگەڕێنرێنەوە بۆ خزمەتی گشتی.

□بێبەشکردنی کۆمەڵگە لە تواناکانی خۆی و بەست□ن□وەی سەرجەم دەروازەکانی ژیان بە لایەنگرییەوە، ڕەوتی بەرهەمهێنان و داهێنان بە تەواوی پەک دەخات. کاتێک گەنجان، شارەزایان و هەڵگرانی بڕوانامە بەرزەکان دەبینن دڵسۆزییان بۆ نیشتمان و زانستەکەیان ڕێگەی کارکردنیان بۆ ناکاتەوە، بێهیوایی سەرتاپای کۆمەڵگە دەگرێتەوە. ئەمە زیانێکی گەورە بە ڕەوتی گەشەسەندن دەگەیەنێت و کۆمەڵگە لە سەرمایەی سەردەمیی خۆی بێبەش دەکات. نیشتمانێک کە تێیدا باڵادەستیی دەستەگەری جێگەی یاسا و دەوڵەتداری بگرێتەوە، بەردەوام لە ناو مەترسیی ئاڵۆزی، ناڕەزایەتیی بێپسانەوە و پەرتبوونی ناوخۆییدا دەژێت.

□ئەم دۆخە نالەبارە وایکردووە کە کۆمەڵگە لە ناو بازنەیەکی داخراوی بێئومێدیدا بخولێتەوە، کە تێیدا تاکی هۆشیار هەست بە پەراوێزخرانی تەواو بکات. کاتێک داهێنەرێک یان لێکۆڵەرێک نازانێت دەستکەوتەکانی بۆ خزمەتی نیشتمانە یان ب□ ه□□زکردنی بازنەی دەسەڵاتی دەستەیەک، بزوێنەری ناوەکیی داهێنان ڕووی لە کوژانەوە دەکات. جیاوازیی چینایەتی تەنیا لە ڕەهەندی دارایی و سەرمایەدا ڕەنگ ناداد□و□، بەڵکوو جیاوازیی لە ماف، لە دەرفەتی ئاخاوتن، لە بەدەست هێنانی هەلی کار و لە بەکارهێنانی کایە گشتییەکاندا دروست

دەکات. ئەم نا هاوسەنگییە کۆمەڵایەتییە سەقامگیریی دەروونی و بنەماکانی پێکەوەژیان لەناو دەبات و داهاتووی نەوەکانی داهاتووش دەخاتە ژێر نیشانەی پرسیارەوە.

□ دەبێت ئەو ڕاستییە بە ڕوونی دەستنیشان بکرێت کە کەمبوونەوەی ڕۆڵی دەستێوەردانی لایەنەکان، نەک مەترسی و هەڕەشە نییە، بەڵکوو پێویستییەکی مێژوویی، کۆمەڵایەتی و نیشتمانییە. تەنیا لە ڕێگەی دوورخستنەوەی دەسەڵاتی ڕەها لە ناو تەواوی کایەکانی ژیاندا، زەمینە بۆ سەروەریی یاسا، بنبڕکردنی جیاوازیی چینایەتی، و دروستبوونی کۆمەڵگەیەکی دادپەروەر دەڕەخسێت کە تێیدا ماف و شکۆی هەموو هاوڵاتییەک بێ جیاوازی پارێزراو بێت. پاشەکشەی هەژموونی هێزەکان سەرەتای لەدایکبوونەوەی سەروەریی یاسایە، نەبوونی ئەم پاشەکشەیەش درێژەدانە بە سڕینەوەی بەها نیشتمانییەکان.

ستار ئەحمەد